

18 груд.; Рогова П. Друге народження книги Романа Рахманного // Свобода (США). — 1998. — 10 січ.; Радевич-Винницький Я. Книга, яка повинна би стати настільною для українських політиків // Галицька зоря (Дрогобич). — 1998. — 16 січ.; Махно О. Він все життя своє — в поході за Україну // Народна армія. — 1998. — 22 січ.; Лупейко В. Сила правдивого слова // Там само; Погребенник Ф. З Україною в серці // Літ. Україна. — 1998. — 9 квіт.

О. В. Бугасва.

ФЕОФІЛАКТОВ Костянтин Матвійович [20.10 (1.11).1818, Петербург — 21.01 (3.02).1901, Київ] — геолог.

1841 закін. фізико-математичний ф-т Головного пед. ін-ту в Петербурзі. Ще студентом почав викладати хімію і технологію “учням другого розряду”. Його здібності були помічені, і після закін. ін-ту він був залишений у ньому для поглиблення знань у галузі мінералогії та геології. 1842 здійснив геол. екскурсію по Уралу. 1843 виїхав на два роки за кордон, де навч. у провідних фахівців Зх. Європи і знайомився з особливостями геології Німеччини і Франції. В Росію повернувся фахівцем із широким колом наук. інтересів. З 1845 — ад'юнкт мінералогії ун-ту св. Володимира у Києві, почав систематичні геол. дослідження території України. 1849 захистив магістерську дисертацію “Про геогностичну будову правого берега Дніпра між Києвом і Межиречем”, 1851 — докторську “Про

кристалічні породи губерній Київської, Волинської та Подольської”. 1852 затверджений екстраординарним, 1853 — ординарним професором кафедри мінералогії та геогнозії. Викладав ці дисципліни в Київ. ун-ті 46 років. Уперше ввів курс палеонтології, почав проводити студентські польові практики. Один із фундаторів (1869) і керівників (1877—98) Київ. т-ва природознавців.

Зробив дуже багато не лише в справі геол. вивчення території України, але й для організації досліджень у галузі інших природничих наук. За його ініціативою почали збиратися перші з'їзди природознавців. 1861 у Київ. ун-ті відбувся перший з'їзд викладачів природознавства Київ. і Харків. учбових округів. З 1867 почали регулярно скликатися всерос. з'їзди природознавців і лікарів, у яких Ф. та його учні брали найактивнішу участь. Глибоко розуміючи завдання геол. вивчення території України, Ф. одним із перших у Росії почав складати геол. карти. Він видав геол. карту Київ. губ.

масштабу 10 верст у дюймі. Це була одна з перших таких детальних карт, складена на наук. основі. 1874 видав ще детальнішу карту (масштабу 200 сажнів у дюймі) міста Києва. Ці карти високо оцінила наук. громадськість, вони відзначені преміями Петерб. Мінералогічного т-ва. Одним із перших Ф. встановив різний вік гранітоїдів Укр. кристалічного щита, почав застосовувати мікроскопічні методи дослідження гірських порід, здійснив першу спробу класифікації гранітів Укр. щита. Він виділив граніти рапаківі, встановив комплекс порід, пізніше названий тетерево-бузькою серією, закартував Канівські дислокації, встановив мульдopodobне залягання крейдових і третичних відкладів на площі тоді ще невідомого Дніпровсько-Донецького прогину. Заклав основи стратиграфії палеогенових відкладень України, становив межу їх розвитку на Півночі та Заході України. Ф. — піонер розробки проблем четвертинної геології на території України, яка тоді лише почала складатися як самостійна наук. дисципліна. Він встановив наявність тут льодовикових і післяльодовикових відкладів, похованих ґрунтів, а також дав перший стратиграфічний розтин четвертинних відкладів. Велике практичне значення мала його робота на київ. зсувах. Він зумів вірно розкрити їх природу і визначити шляхи боротьби з цим небезпечним явищем. Ф. пов'язував наук. дослідження з розвитком економіки. Він робив авторитетні висновки з різних питань,

насамперед, у галузі розробки корисних копалин, буріння свердловин, водопостачання міст України. Він першим вказав на можливість артезіанського водопостачання Києва, заклав, таким чином, основи гідрогеології України. Ф. займався і пошуками родовищ кам'яного вугілля в Київ. губ., залізних руд на Поліссі. Він давав консультації будівельникам з питань вибору гранітів для київ. бруківок. Ф. був фундатором наук. школи дослідників кайнозою у Київ. ун-ті, яка і нині існує на геол. ф-ті. У 1880—81 — ректор ун-ту, декілька років — декан фізико-математичного ф-ту.

Тв.: О кристаллических породах губерний Киевской, Волынской и Подольской // Тр. Комиссии для описания Киев. учебного округа. — К., 1851. — Т. 1; О юрских и меловых осадках Киевской губернии // Там же; Отчет о геологических и геоморфологических наблюдениях в долине Днестра // Там же. — К., 1853. — Т. 2; Отчет о результатах геологической поездки в 1849 году по Киевской губернии // Там же; Сведения о границе распространения эрратических валунов в Киевской губ. // Речь и отчет, читанные в торжественном собрании Ун-та св. Владимира 9 июня 1858 г. — К., 1872.

Лит.: Тутковский П. А. Феофилактов как профессор // Зап. Киев. об-ва естествоиспытателей. — 1905. — Т. 19, вып. 1. — С. 99—106; Історія Київського університету. — К., 1959. — С. 123—124; Моляко Г. И., Франчук В. П. Ге-

ологи, географы: Биограф. справочник. — К., 1985. — С. 276—277; Оноприенко В. И. Павел Аполлонович Тутковский. — М., 1987. — С. 13—19.

Архіви: ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 4821, арк. 31—130 (Послужной список заслуженного ординарного профессора, тайного советника Константина Матвеевича Феофилактова).

В. І. Онопрієнко.

ЧЕРВІНКА (Чирвенко, Червенко) Федір М. (1868, містечко Опішнтя, тепер смт Зіньківського р-ну Полтав. обл. — після 1913) — “дід” гончар (“посудник”).

Н. в козацькій родині. Жив і працював в Опішні. Брав участь у губернських і всерос. виставках кустарного промислу (1886, 1887, 1888, 1890, 1893, 1913), у Всесвітній виставці (Париж, 1900). Нагороджений 1 золотою, 5 срібними та 6 бронзовими медалями; на Полтав. сільськогосп. виставці (1893) був премійований гончарним токарним верстатом. Серед його учнів особливо відзначилися гончарі козацького походження Юхим Різник (Резник) та Василь Поросний. Василенко В. І., сучасник Ч., — автор статистично-екон. нарису про містечко Опіш-

ню (1889) — називає його “видатним гончарем”. У доробку Ч. — глиняний посуд (миски, тарелі, глечики, горщики тощо), мала скульптура тощо. Твори зберігаються у музеях і приватних колекціях Полтави, Санкт-Петербурга, Нижнього Новгорода, Києва, Відня, Праги, Парижа.

Літ.: Риженко Я. Гончарство Полтавщини: До виставки кераміки (25.II 1929—25.I 1930). — Полтава, 1930. — С. 97; Мистецтво Опішні / За заг. ред. Н. Д. Манучарової. — К.: Вид-во АА УРСР, 1952. — Вип. 3. — С. 21—23; Черевань Г. П. Опішнянська кераміка. — Х.: Прапор, 1970. — С. 6—7; Ханко В. Осередки гончарства на Полтавщині // Укр. гончарство: Національний культурологічний щорічник. — К.; Опішнтя: Молодь, 1993. — С. 411—417; Клименко О. До історії народної кераміки Опішні дореволюційного часу // Там само. — С. 261—266; Качкан В. Жива глина: Мандрівка в минуле та сьогоденне Опішнього. — Опішнтя, 1994. — Вип. 5. — С. 25—26.

Іконографія: Полтав. краєзнавчий музей, ф. 1—57, ф. 1—59 (фото І. Зарецького. 1893).

М. І. Гончаренко.